

Aktuálna situácia v rozvoji rusínskeho školstva na Slovensku

Anna Plišková, rusin@vadium.sk

PLIŠKOVÁ, Anna. The Current Situation in the Development of the Ruthenian Education in Slovakia. Individual and Society, 2000, Vol. 3, No. 1.

Article analyzes current situation in development of Ruthenian educational system at the end of 20th century in Slovakia. Introduction is dedicated to the situation in which national revive process of Ruthenian nationality began to shape. Then we address right of Ruthenian nationality to receive education in one's native language. We describe state of language preparation of children in Ruthenian national language in countries of eastern central Europe and also in Slovakia. Firstly we focus on break-up of Ruthenian educational system and then we focus on situation where Ruthenian schools were replaced by Ukrainian schools. After this period situation changed and in august 1996 Ministry of Education approved Concept of educating children and citizens of Slovak republic that have Ruthenian nationality. After this article describes development of situation and focuses on education in Ruthenian language in infant and elementary school as well as undergraduate preparation of teachers for Ruthenian language and culture.

Ruthenian minority. Educational system. Education in one' mother tongue.

Ak máme hovoriť o aktuálnej situácii v oblasti rozvoja rusínskeho školstva na konci 20. storočia, musíme konštatovať, že v rámci Slovenska, ale podobne aj v susedných postkomunistických krajinách stredovýchodnej Európy, v poslednom desaťročí sa uskutočňuje malý zázrak. Zázrak preto, lebo už málokto veril, že po vynútenej 40-ročnej pauze v bývalom Československu ešte v niekom drieme myšlienka vzkriesenia rusínskej národnosti a s ňou súvisiacich všetkých náležitostí, realizáciou ktorých by sa aj obyvatelia rusínskej národnosti mohli začať cítiť rovnocennými s obyvateľmi iných národností v týchto krajinách. Zázrak aj preto, lebo málokto veril, že po takejto pauze sa ešte medzi Rusínmi nájdú ľudia, osobnosti, tak národnostne cítiaci, že budú ochotní riskovať, povedzme, aj svoju doterajšiu profesionálnu kariéru a ponесú doslova svoju kožu na trh, angažujúc sa v národnoobrodzovacom procese svojej pôvodnej národnosti v stredoeurópskom priestore. No stalo sa. A to aj napriek tomu, že mnohí sa s nedôverou či s nevôľou pozerali na tento proces, namiesto toho, aby priložili ruku k dielu. A stalo sa tak hlavne vďaka politickým zmenám aj v našej krajine, Slovenskej republike. Dnes, keď plynie deviaty rok prevratných zmien v živote rusínskej pospolitosti, s istotou môžeme definovať, čo bolo prvotným impulzom, ktorý spustil doslova celú lavínu týchto zmien. Bezpochyby po zmene spoločenského systému to boli prvé jeho konkrétne výdobytky, ktoré niesli znaky demokratičnosti a mali prispieť k štandardizácii stredoeurópskeho priestoru a v ňom aj postavenia národnostných menšín. Pre Rusínov prvým týmto významným impulzom sa stalo sčítanie ľudu v roku 1991, výsledkom ktorého bol fakt, že k dovtedy neoficiálne existujúcej rusínskej národnosti sa prihlásilo vyše 17 000 obyvateľov a takmer 50 000 ľudí si v sčítacích hárkoch uviedlo svoj materinský jazyk rusínsky. A toto bol aj logický dôvod pre sformovanie sa kultúrno-spoločenskej organizácie Rusínov na Slovensku, ktorou dodnes je Rusínska obroda, ale podobne aj národnostných organizácií Rusínov v ostatných krajinách, v ktorých obyvateľstvo tejto národnosti žije kompaktné, t. j. v Poľsku, Maďarsku, Ukrajine, Juhoslávii, ale aj v Česku, v USA a Kanade, Nemecku. Vznik a aktivity jednotlivých národnostných organizácií ako v začiatkoch, tak aj v súčasnosti spája spoločný menovateľ, a tým je duch celorusínskej vzájomnosti, ktorý predstaviteľom tejto menšiny dodáva

zmysel a silu hlásiť sa k svojim menšinovým právam, samozrejme v rámci platných zákonov ich štátov a medzinárodných konvencií, signatármi ktorých sú jednotlivé štáty, medzi nimi aj Slovensko. Ide v prvom rade o právo na svoju identitu, o právo na svoj materinský jazyk, o právo na rozvoj svojej svojbýtnej kultúry a v neposlednom rade o právo vzdelávania sa v materinskom jazyku, o realizácii ktorého v súčasnosti budem hovoriť.

Až do školského roku 1997/98 na Slovensku neexistovali žiadne formy jazykovej prípravy žiakov v rusínskom materinskom jazyku. Oproti tomu, v krajinách stredovýchodnej Európy, kde Rusíni žijú - Maďarsku, Poľsku, Juhoslávii, samozrejme s výnimkou Ukrajiny, kde, podľa všetkého, dodnes pretrváva svojský vzťah k občanom rusínskej národnosti a k realizácii ich národnostných práv - táto jazyková príprava v materinskom jazyku Rusínov písala už svoju niekoľkoročnú porevolučnú tradíciu. Špecifické postavenie v tomto smere patrí, samozrejme, Juhoslávii, kde sa školský systém pre rusínsku národnostnú menšinu začal formovať hneď po druhej svetovej vojne a v súčasnosti je komplexný a kontinuálny, t. z. že jazykovej príprave Rusínov sa tu venujú od predškolských zariadení až po vysokú školu. Tento fakt, samozrejme, sa nemohol neodzrkadliť na vzdelanostnej a kultúrnej úrovni tejto komunity, ako aj stabilite v oblasti národnostnej identity, v porovnaní s Rusínmi v ostatných krajinách, ktorým toto všetko, čo majú bratia-Rusíni v Juhoslávii už niekoľko desaťročí, sa dostáva postupne a po kvapkách počas niekoľkých rokov až na konci tohto storočia a tisícročia. No aj to považujeme za malý zázrak, ale zároveň aj impulz k ešte širším a dynamickejším aktivitám na národnostnom poli vo všeobecnosti, a na poli výchovno-vzdelávacieho systému Rusínov zvlášť.

Ako vieme, rusínske školstvo v bývalom Československu sa rozpadlo, nie vinou Rusínov, v roku 1953 v dôsledku násilného administratívneho zásahu. Rusínske školy boli nahradené ukrajinskými, voči ktorým však rusínske obyvateľstvo neustále protestovalo a odmietalo do takýchto škôl posielat svoje deti. V dôsledku toho sa ich počet postupne značne zredukoval, čo bolo jasným signálom toho, že veľká väčšina Rusínov neprijala ukrajinčinu za svoj materinský jazyk, preto sa radšej preorientovala na školy s vyučovacím jazykom slovenským. Predstavitelia Rusínov na Slovensku sú toho názoru, že voľbu týchto občanov je potrebné rešpektovať i v súčasnosti, nakoľko návrat k situácii spreď roku 1953, kedy na Slovensku existovalo vyše 260 rusínskych škôl, nie je reálny ani prakticky možný.

Tento názor zdieľa aj Ministerstvo školstva SR. Ale v posledných rokoch obrodzovania rusínskeho jazyka na Slovensku sa však ukázala naliehavá potreba kvalitnej výučby rusínskej materinskej reči v 1.-4. ročníku základných škôl, ktorá by veľmi pomohla deťom i rodičom národne sa identifikovať, a tak zachovávať a zveľaďovať osobitnú minoritnú kultúru. Na základe uvedených skutočností a tiež na základe uplatňovania práva na vzdelávanie v materinskom jazyku národnostných menšín, zakotveného v Ústave SR, v Školskom zákone i v Rámcovom dohovore Rady Európy o ochrane národnostných menšín, ktorý ratifikovala Národná rada SR, Ministerstvo školstva SR schválilo v auguste 1996 Koncepciu vzdelávania detí občanov SR rusínskej národnosti. Cieľom tejto koncepcie je vytvoriť v školskom systéme SR pre deti rodičov rusínskej národnosti také podmienky, aby mohli dosiahnuť rovnocenné vzdelanie s ostatnými žiakmi a zároveň si zachovali materinský jazyk a pestovali svoju národnú identitu. V nadväznosti na tento dokument boli Štátnym pedagogickým ústavom vypracované a Ministerstvom školstva SR schválené tieto ďalšie dokumenty: 1. Učebné plány pre 1.-4. ročník a 5.-9. ročník ZŠ s vyučovaním rusínskeho jazyka, 2. Koncepcia vyučovania rusínskeho jazyka ako materinského jazyka v základných školách s vyučovaním rusínskeho jazyka, 3. Učebné osnovy rusínskeho jazyka a literatúry pre 1.-4. ročník ZŠ s vyučovaním rusínskeho jazyka.

Na základe spracovaných dokumentov a po dôkladnom prieskume na školách Prešovského kraja, v ktorom žije podstatná časť Rusínov, a medzi rodičmi žiakov, ktorý priniesol pozitívne výsledky o záujme vzdelávať sa v materinskom jazyku, Ministerstvo školstva SR vydalo pokyn (prostredníctvom Listu MŠ SR č. 2917/97-154) pre školské orgány, že od školského roku 1997/98 majú byť nápomocní pri začatí vyučovania rusínskeho jazyka v 1.-4. ročníku ZŠ tam, kde o to rodičia prejavia záujem. Tu je potrebné spomenúť, že situácia sa od toho času nevyvíja až tak, ako by sa očakávalo, a to aj z toho dôvodu, že na Slovensku sa často - v závislosti od zmeny vlád - menia funkcionári okresných úradov priamo zodpovední za realizovanie pokynov či úloh MŠ SR v oblasti výchovy a vzdelávania detí občanov SR rusínskej národnosti. A tak o spomenutom Liste MŠ SR zo súčasných vedúcich odborov školstva okresných úradov v Prešovskom kraji len málokto vie, takže aj kompetentné informácie nemôžu odovzdávať ďalej, hlavne rodičom detí. Túto úlohu skôr kompenzuje občianske združenie Rusínska obroda na Slovensku. A samozrejme, aj to je jedna z negatívnych príčin, ktorá spomaľuje proces rozširovania rusínskeho jazyka v oblasti školstva. Do dnešného dňa vyučovanie rusínskeho jazyka a kultúry ako nepovinného predmetu po dve hodiny týždenne funguje na štyroch základných školách Prešovského kraja, pričom výučba sa v súčasnosti pripravuje aj v ďalších dvoch okresoch s kompaktno žijúcim rusínskym obyvateľstvom. Takže v tomto školskom roku výučba už tretí rok pokračuje v okresných mestách Svidník a Medzilaborce, je však

zabezpečovaná nekvalifikovanými pedagógmi, nakoľko príprava kvalifikovaných pedagógov sa začala až tohoto školského roku. Napríklad v Bardejove sa jazykovej príprave v rusínskom jazyku žiakov ZŠ venuje miestny pravoslávny farár v rámci hodín Katechizmu, ktoré vedie po rusínsky. Z uvedeného jasne vyplýva potreba vysokoškolskej prípravy učiteľských kádrov pre základné školy s vyučovaním rusínskeho jazyka ako materinského, začatie ktorej práve Rusínska obroda na Slovensku iniciuje od 1993 roku. Keďže za najracionálnejšie riešenie problému vysokoškolskej prípravy učiteľov pre tieto školy považovala rozšírenie učiteľského štúdia na Pedagogickej fakulte vtedajšej Univerzity PJS v Prešove pre ročníky 1.-4 o novú špecializáciu - rusínske oddelenie, nemalé aktivity v tomto smere aj uskutočnila. V predkladaných projektoch kompetentné inštitúcie žiadala o urýchlené zabezpečenie začiatku štúdia najneskôr od septembra 1995 a zriadenie rusínskeho oddelenia od januára 1995, teda už v období po kodifikácii rusínskeho spisovného jazyka na Slovensku, členovia ktorého by okamžite začali pripravovať pedagogické dokumenty a študijnú literatúru pre jednotlivé študijné disciplíny. Takéto naliehavé žiadosti organizácie boli v tom čase opodstatnené o to viac, že už v minulom kalendárnom roku, t. z. v roku 1994 Ministerstvo školstva SR na zariadenie a materiálne vybavenie vtedy pripravovanej ešte katedry rusínskeho jazyka a kultúry FF UPJŠ účelovo vyčlenilo 1,5 milióna Sk! Žiaľ, spoločensko-politický vývoj po 1995 roku u nás začal naberať iné dimenzie, čo sa nemohlo neprejavíť aj v prístupe k riešeniu problémov národnostných menšín ako v oblasti kultúry, tak aj v oblasti školstva. Za plné ďalšie štyri roky rusínska národnostná menšina na Slovensku nenašla porozumenie pre realizáciu svojich naliehavých potrieb v oblasti prípravy kvalifikovaných vysokoškolských kádrov pre predmet rusínsky jazyk a kultúra, a to aj napriek tomu, že tento sa od šk. roku 1997/98 začal vyučovať v už spomínaných základných školách. Paradoxné pritom je, že stalo sa tak nie v dôsledku neporozumenia štátnych orgánov, Ministerstva školstva SR, pretože práve to vyčlenilo účelové dotácie ako na už spomínané materiálne vybavenie budúcej rusínskej katedry na príslušnej prešovskej fakulte, tak aj na prípravu prvých učebníc a dokumentov pre začatie vyučovania v rusínskom materinskom jazyku na Slovensku, za čo mu náleží naše poďakovanie. Ale stalo sa tak po negatívnom odhlasovaní členov akademických senátov fakúlt ako už samostatných právnych subjektov v rámci Prešovskej univerzity o nepotrebnosti takéhoto oddelenia na tejto univerzite! Smutnejšie je to o to viac, že všetko potrebné bolo zabezpečené a ľudia pripravení k takejto neľahkej práci, aká na začiatku každého procesu je neodmysliteľná, boli to skúsení vedecko-pedagogickí pracovníci - docenti a profesori, ktorí sa tejto problematike venujú a ktorí prejavili záujem o prácu na potenciálnej rusínskej katedre. Navyiac, bola tu významná podpora štátu - materiálna aj morálna - ako aj tá motivácia, že - vďaka tej podpore - oddelenie mohlo začať fungovať s uspokojujúcim materiálnym vybavením či seminárnou miestnosťou s nejakou desiatkou počítačov a inej techniky, ktorá mimochodom, veríme, že sa zišla v neľahkej ekonomickej situácii jednej z prešovských fakúlt, a to na úkor nevzniknutej rusínskej katedry, ktorú, samozrejme, využíva so spokojnosťou aj dnes. A čo bolo nie menej skvelým momentom toho času, to boli výsledky národnostných snažení, ktoré sa prirodzene premietli aj v záujme 23 študentov o štúdium rusínskeho jazyka na potenciálnej katedre univerzity v 1997 roku. Zdalo by sa, že ideálnejšia situácia na spustenie projektu už ani nemôže byť. Lenže... A v dôsledku toho lenže na zriadenie katedry sa čaká dodnes, hoci s prípravou kvalifikovaných kádrov pre predmet rusínsky jazyk a kultúra sa nakoniec predsa len začalo, v šk. roku 1999/2000, avšak za iných podmienok, ako Rusíni žiadali. Pritom nemôžeme nedodať, že svoj diel viny na tomto úmyselnom zdržívaní procesu nesú aj cieľavedomé a úmyselné protiakcie oponentov obrodzovacieho procesu Rusínov doma aj v zahraničí, ktorí dodnes rusínsku národnosť neuznávajú za samostatnú a všemožne spochybňujú jej existenciu.

No aby sme boli objektívni, predsa musíme spomenúť aj určitý pozitívny posun dopredu v spomínanej problematike. Ibaže tento posun zase sa neuskutočnil v dôsledku uvedomenia si nepríjemnej situácie z boku spomínaných prešovských fakúlt. Iniciatívu zase prejavilo Ministerstvo školstva SR, ktoré vo svojom rozpočte pamätalo aj na možnosť konečného spustenia činnosti aspoň oddelenia rusínskeho jazyka a kultúry, ak nie katedry, a pridelo Prešovskej univerzite v roku 1998 dotáciu, ktorá mala pokrývať platy troch pracovníkov. No keďže akademické senáty jednotlivých fakúlt Prešovskej univerzity stále boli nepriechodné spomínanej myšlienke, muselo sa k vyriešeniu patovej situácie pristúpiť direktívne. Rektor Prešovskej univerzity, doc. PhDr. Karol Feč, CSc., z moci svojej funkcie sa rozhodol vytvoriť rektorátne pracovisko v rámci Prešovskej univerzity, ktoré v súčasnosti nesie názov Ústav národnostných štúdií a cudzích jazykov PU. Počnúc 1. septembrom 1998 ako prvé v rámci tohto Ústavu začalo rozvíjať svoju činnosť práve oddelenie rusínske s tromi pracovníkmi, ktoré bolo slávnostne uvedené do života 16.-17. apríla 1999, kedy sa v Prešove uskutočnila slávnostná inaugurácia spojená s II. medzinárodným vedeckým seminárom o rusínskom jazyku za účasti slavistov domácich i zahraničných. Ale, žiaľ, opätovne sa uvádzalo do života aj za šumivej protikampane rusínskych oponentov, ktorých aj v súčasných podmienkach demokratickej spoločnosti na Slovensku nedá sa opomenúť všade tam, kde to nie je žiadúce. Lenže napriek všetkým protisťahám vývoj napreduje a jeho viditeľným výsledkom je aj táto nová inštitúcia v rámci Prešovskej univerzity. Teda, čo to vlastne je za inštitúciu, ktorá vznikla namiesto dlho žiadanej katedry rusínskeho jazyka a kultúry v Prešove?

Ústav národnostných štúdií a cudzích jazykov, podľa svojho štatútu, je "vedecko-pedagogickým pracoviskom Prešovskej univerzity v Prešove s celoškolskou pôsobnosťou. Jeho hlavným zameraním je vedecko-výskumná a pedagogická činnosť národnostných menšín žijúcich na území Slovenskej republiky s cieľom vzájomného spoznávania a zblížovania, spolupráce a tolerance v zmysle štátnej občianskej spolupatričnosti. V týchto intenciách Ústav bude uskutočňovať vedecký výskum s cieľom získavať objektívne informácie o stave, potrebách a perspektívach rozvoja vzdelávania a kultúry v živote národností. Na základe takéhoto poznania a za pomoci odborných katedier v súlade s programom Prešovskej univerzity a štátom prijatými medzinárodnými multilaterálnymi, európskymi dohodami, Ústav bude pripravovať projekty vzdelávacích programov, študijných plánov, osnov a iných vedeckých materiálov. Okrem toho Ústav bude poskytovať základnú jazykovú prípravu všetkým študentom Pedagogickej fakulty v Prešove ako povinne voliteľnú vo forme voliteľného štúdia v jazykoch anglický, nemecký, ruský, rusínsky, rómsky a ukrajinský. Absolvent štúdia pre I. stupeň ZŠ získa titul magister a v diplome bude mať vyznačený druh prehlbeného štúdia". Tolko citácia zo Štatútu Ústavu národnostných štúdií a cudzích jazykov Prešovskej univerzity. Ale čo to vlastne táto skutočnosť bude prakticky znamenať pre vysokoškolské štúdium predmetu rusínsky jazyk a kultúra?

Vznik rusínskeho oddelenia ÚNŠaCJ PU pre predmet rusínsky jazyk a kultúra znamená, že po tom, ako bol tento predmet uvedený v študijných plánoch Pedagogickej fakulty PU pre školský rok 1999/2000, študenti prijatí na túto fakultu získali možnosť vybrať si ho študovať, ale čo zdôrazňujem, len naviac popri svojej aprobácii, t.z. ako voliteľný predmet, a ak nebudú mať záujem, tak nevybrať si ho vôbec. To znamená, že dovtedy, pokiaľ sa situácia nezmení a predmet rusínsky jazyk a kultúra nebude samostatným študijným odborom, o čo sa, samozrejme, budeme usilovať a k čomu sú potrebné ďalšie legislatívne kroky, na uskutočnenie ktorých je potrebná dobrá vôľa kompetentných strán a inštitúcií, naše oddelenie bude nútené robiť obrovskú agitačno-propagačnú prácu medzi budúcimi študentmi PU o potrebe voľby štúdia tohto predmetu. No hlavne medzi tými, ktorí po skončení štúdia sa plánujú vrátiť pracovať do oblasti, v ktorej žije nad 20-percentná rusínska komunita, teda, kde budú mať možnosť sa realizovať ako kvalifikovaní pracovníci aj pre spomínaný odbor. A samozrejme, sme nútení túto prácu robiť aj kvôli tomu, aby fungovanie takéhoto oddelenia malo svoje opodstatnenie a nebola tu príčina na jeho diskreditáciu, hoci tá, ako zo skúseností vieme, je naporúdzí stále. Vyzerá to asi tak, že táto práca - agitačno-propagačná - bude zaberáť veľmi vzácny čas, ktorý by pracovníci oddelenia mohli venovať študijnej, vedeckej či publikačnej činnosti tak, ako to budú mať možnosť robiť pracovníci iných oddelení Ústavu - rómskeho, ukrajinského a cudzích jazykov, ktoré - a to každé z nich - sú vo veľkej výhode oproti Rusínom, pretože v rámci nielen Prešovskej univerzity, ale univerzít Slovenska spomínané predmety fungujú ako samostatné študijné odbory, ktoré sa môžu kombinovať a študovať s inými predmetmi. Hoci je pravdou, že po skúsenostiach zo školského roku 1997/98, kedy o štúdium tohto predmetu na potenciálnej katedre rusínskeho jazyka a kultúry sa zaujímalo vyše 20 študentov, by sme si nemuseli robiť starosti o to, či pretrvá záujem o rusínsky jazyk a kultúru v rokoch ďalších, hoci i v pozícii voliteľného predmetu. Žiaľ, starosti si robíme, nakoľko asimilácia z roka na rok na Rusínoch necháva viditeľnejšie výsledky a aktuálna ponuka PU štúdia rusínskeho jazyka a kultúry, nie sme si istí, či bude schopná vykryť požiadavky rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku, ktoré sa v súčasnosti týkajú už nielen potreby kvalifikovaných pedagógov, ale aj redaktorov, hercov, pracovníkov vo sfére kultúrno-osvetovej práce atď. Preto sme toho názoru, že pre Rusínov v súčasnej situácii je uspokojivé riešenie jediné - dosiahnutie stvorenia samostatnej katedry rusínskeho jazyka a kultúry - tak, ako ju majú Maďari, Rómovia a Ukrajinci ako národnostné menšiny žijúce na Slovensku, a tak, ako ju majú Rusíni v Juhoslávii či v Maďarsku - ktorá by štúdium tohto predmetu zabezpečovala ako samostatného študijného odboru či v kombinácii s inými odbormi, ktoré PU ponúka, nakoľko nechávať ďalšie desaťročia veci iba náhode a zmieriť sa s pozíciou vydaného na milosť či nemilosť niekoho bude mať pre Rusínov skutočne neblahé následky. Rada by som pri tejto príležitosti vyslovila nádej, že i tohto práva, po desaťročiach peripetií a negácií, sa Rusínom na Slovensku dostane, a že práve naše oddelenie v tomto aspekte zohrá svoju pozitívnu úlohu. Koniec-koncov, už dnes môžeme pozorovať prvé, hoci skromné, výsledky nášho snaženia. Pretože 14. septembra 1999 školského roku 1999/2000 po prvýkrát v histórii bývalej Univerzity PJS a dnešnej Prešovskej univerzity v Prešove študenti PdF pri zápise do 1. ročníka dostali možnosť výberu z povinne voliteľných predmetov vybrať si študovať aj predmet rusínsky jazyk a kultúru v rámci prehlbeného štúdia, a to v rozsahu šiestich hodín týždenne. Hoci nie sme spokojní úplne, ale sme radi, že takúto možnosť na prvýkrát využili 2 novoprijatí študenti PdF PU. I tento aktuálny stav potvrdzuje vyššie spomínané, ale zároveň nám dáva podnet k ešte dôkladnejšiemu prístupu k našej práci, pretože, iba na dokreslenie komplexnej situácie v oblasti školstva Rusínov na Slovensku, súčasne musíme uviesť, že po prvých študentoch PdF o štúdium rusínskeho jazyka a kultúry prejavujú záujem aj ďalší. V prvom rade ide o študentov Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty PU, ktorí po ukončení školy sa ocitajú v paradoxnej situácii, a to z toho dôvodu, že svoju dušpastiersku prácu prevažne budú vykonávať medzi Rusínmi bez toho, aby ovládali rusínsku pastoračnú prax, nakoľko počas štúdií sa tejto nevenujú, učia sa pastoráciu iba v slovenskom a staroslovanskom jazyku. Preto v októbri t. r. po prvýkrát v histórii gréckokatolíckej bohoslovci na

Slovensku adresovali oficiálnu žiadosť Akademickému senátu PU, aby jeho členovia prediskutovali možnosť medziodborového štúdia rusínskeho jazyka na PU, v rámci ktorého by tento predmet mohol študovať každý študent PU, ktorý sa oň a problematiku spojenú s ním zaujíma. Podobnú žiadosť Akademickému senátu PU v týchto dňoch adresovalo vedenie Divadla A. Duchnoviča v Prešove, ktoré zase prejavilo záujem o zriadenie diaľkového štúdia predmetu rusínsky jazyk a kultúra v rámci PU pre svojich zamestnancov-hercov, pre ktorých rusínsky jazyk nie je iba materinským, ale aj pracovným, a z tohoto aspektu pri jeho používaní sa evidujú odchýlky od kodifikovanej normy. A v neposlednom rade o spomínanú možnosť diaľkového štúdia sa už uchádzajú prirodzene aj učitelia ZŠ s vyučovaním rusínskeho jazyka, ktorí pre tento predmet nemajú kvalifikáciu, ako aj učitelia s iným zameraním z Prešovského kraja, hlavne z okresov severovýchodného Slovenska, kde žijú Rusíni, ktorí majú záujem o rozšírenie profilácie o predmet rusínsky jazyk a kultúra práve cestou diaľkového štúdia. Všetky tieto žiadosti sú zatiaľ vedením PU vzaté na vedomie, a , ako sme informovaní, ešte v tomto školskom roku sa budú prijímať konkrétne opatrenia na ich realizáciu. Takže toto je vlastne zároveň aj odpoveď všetkým na otázku opodstatnenosti existencie rusínskeho oddelenia, ale súčasne aj výzva zaoberať sa seriózne myšlienkou príprav samostatnej katedry rusínskeho jazyka a kultúry, ktorú vo svojom liste-žiadosti zase nastolilo vedenie DAD v Prešove, ktoré už o niekoľko rokov začne počítvať nedostatok mladých talentov, navyiac ovládajúcich nielen rusínsky spisovný, ale aj hovorový jazyk Rusínov na Slovensku. A taký istý problém onedlho postihne aj redakciu periodických a neperiodických vydaní Rusínskej obrody v Prešove či iných inštitúcií, ktorých úlohou je šírenie rusínskej kultúry.

A nakoniec, ešte niekoľko slov ku konkrétnym zámerom v činnosti tejto novej inštitúcie - rusínskeho oddelenia ÚNŠaCJ PU. Tieto sa momentálne orientujú okrem pedagogickej na vedecko-výskumnú, publikačnú a propagačnú činnosť. V ich rámci prebiehajú prípravy vysokoškolských učebníc z rusínskeho jazyka, krátkeho tematického školského slovensko-rusínskeho slovníka pre potreby učiteľov rusínskeho jazyka na základných školách a pre potreby študentov rusínskeho oddelenia pedagogickej fakulty, ďalej rozbieha sa práca nad výberom rusínskej lexiky pre pripravovaný rusínsko-anglický slovník, úzko spolupracujeme s Metodickým centrom a Štátnym pedagogickým ústavom pri tvorbe pedagogických dokumentov a učebníc pre ZŠ, pokračujeme v organizovaní diskusií lingvistov na tému rusínskeho pravopisu, spolupracujeme pri zavádzaní kodifikovanej jazykovej normy rusínskeho jazyka do cirkevného života. Na dôvažok, už dnes sa môžeme pochváliť reprezentatívnym historickým vydaním evanjelia a apoštolov v rusínskom jazyku, na ktorom ako Ústav sme participovali a vydanie ktorých inicioval o. d. František Krajňák z Medzilaboriec. No okrem toho našou snahou bude pri oddelení kompletizovať a budovať knižnicu, ktorá by slúžila pre štúdium rusínskej kultúry. Treba povedať, že prvé vzácne exempláre v budúcej knižnici už máme - je to dar od Karpatsko-rusínskeho výskumného centra v USA, ktoré nášmu oddeleniu v deň slávnostnej inaugurácie venovalo dar veľkej hodnoty. Ide o dve zbierky. Prvá obsahuje 250 kníh a publikácií, ktoré sa venujú rôznym aspektom rusínskej kultúry. Druhá zbierka je ešte cennejšia. Obsahuje mikrofily s kópiami 19 titulov novín a 12 titulov časopisov vydávaných od roku 1848 Rusínmi a pre Rusínov. Je unikátna tým, že s jej materiálmi sa nestretnete v žiadnych fondoch bratislavských, ale ani v špecializovanej zbierke svidnického múzea. Ďalším bodom v činnosti nášho oddelenia Ústavu bude propagácia rusínskeho jazyka a kultúry cestou organizovania každoročných kurzov Medzinárodnej letnej školy rusínskeho jazyka, a to hlavne pre zahraničných účastníkov, povedzme z USA, Kanady, ale aj z iných krajín, ktorí majú svoje korene práve na severovýchode Slovenska a konkrétne v rusínskom prostredí. Už dnes máme avíza, že o formu takejto školy v zahraničí je veľký záujem. A v neposlednom rade prezentovať sa chceme v rámci publikačnej činnosti Ústavu a univerzity, samozrejme pokiaľ to budú finančné zdroje dovoľovať, a to ako univerzity, tak aj prostriedky získané od grantových agentúr, o ktoré sa chceme uchádzať. V rámci nej radi by sme vydali inauguračný spis zo slávnostného otvorenia rusínskeho oddelenia ÚNŠaCJ, ďalej knižné materiály z I. a II. medzinárodného vedeckého seminára o rusínskom jazyku, dvojjazyčnú anglicko-rusínsku Encyklopédiu rusínskej histórie a kultúry s vyše 1100 heslami, ktorá je mimochodom už na 80% hotová a o vydanie jej anglickej verzie sa už uchádzajú dve renomované vydavateľstvá v USA, ďalej Morfológiu, Fonetiku a fonológiu rusínskeho jazyka, ako aj nové Pravidlá rusínskeho pravopisu, o ktorých sa iba nedávno ukončila diskusia, a medzinárodný projekt Dejín rusínskej literatúry od najstarších čias po súčasnosť atď. Samozrejme, že to nie je kompletný výpočet toho, čo je potrebné urobiť, aby bola detailne zdokumentovaná história, kultúra, literatúra, jazyk, národopis a ostatné aspekty života Rusínov, na čom ako pracovníci tejto inštitúcie budeme participovať. Ale aj spomenuté tituly svedčia o dlhu, ktorý má naša spoločnosť voči donedávna neuznávanej rusínskej národnostnej menšine na Slovensku. Iste, že v súčasnej dobe je ešte ťažko predpovedať, čo sa nám zo spomenutého podarí splniť, ale veľmi by nám pomohlo, keby hlavne v začiatkoch sme nadobudli pocit, že sme súčasťou inštitúcie, ktorej nie sme na obtiaž a že v súlade s jej názvom - Ústav národnostných štúdií a cudzích jazykov - to národnostné naozaj zostane prioritné, na prvom mieste, a nie iba prostriedkom kohosi na dosiahnutie určitého cieľa. Lebo sme presvedčení, že iba vtedy naše snaženia, a často aj boje, budú mať zmysel a opodstatnenie. A o to by nám všetkým malo ísť v prvom rade, aby vynaložená práca jednotlivých ľudí a financie štátu mali efektívny prínos ako pre

rusínsku komunitu na Slovensku, tak aj pre samotný štát, ktorého strategickým záujmom je integrácia do európskych štruktúr, kde na rešpektovanie národnostných práv sa významne prihliada.

Literatúra:

1. **P. R. MAGOCSI**, Rusíni na Slovensku, Rusínska obroda, Prešov 1994.
2. Konceptia vzdelávania detí občanov SR rusínskej národnosti, Ministerstvo školstva SR, Bratislava 1996.
3. List MŠ SR č. 2917/97-154, Bratislava 1997.
4. **A. PLÍŠKOVÁ**, Inauguračná prednáška na otvorení Rusínskeho oddelenia Ústavu národnostných štúdií a cudzích jazykov Prešovskej univerzity, Prešov 1999.